

Fossvogur

Bæjarmörk Kópavogs og Reykjavíkur í Fossvogi liggja frá mynni Fossvogslækjar til norðvesturs og fylgja svo miðlinu vogsins til vesturs. Vogurinn er vel varinn gagnvart hafátt og því gætir þar sjaldan ágangs sjávar. Lokið hefur verið við gerð göngu- og hjólastíga sem og skólþælustöðva beggja vegna Fossvogs og er vogurinn og umhverfi hans nú mikilvægur hluti útivistarsvæða á höfuðborgarsvæðinu.

Kópavogsbær hefur verndað Fossvogslækirna samkvæmt ákvæðum bæjarverndar en auk þess er svæðið á náttúru-minjaskrá sem mikilvægur viðkomustaður fugla og ber að umgangast umhverfið þar af varfærni og virðingu.

Í botni Fossvogs eru bæði þangvaxin hnullungafjara og mjúk, fínkornótt leira. Leiran er um sjö hektarar og hefur myndast við set á lífrænum leifum í sjónum og með framburði á bergmylsnu úr Fossvogslæk. Hnullungafjaran og leiran koma alveg upp úr kafi á stórstraumsfjöru. Í botni Fossvogs er mikilvæg matarkista margra fuglategunda.

Hnullungafjaran

Hnullungagrjótið í fjörunni skapar fast og stöðugt undirlag fyrir ýmsa brúnþörungna og annan gróður sem þar vex. Mest áberandi þangið eru klapparþang (*Fucus spiralis*) og einkum klóþang (*Ascophyllum nodosum*).

Klóþang er stórvaxið og vex oft í miklu magni í skjólgóðum fjörum, allt að 30 kg á fermetra. Það er mjög hægvaxta og verður langest meðal þörungna hér á landi, eða allt að 20 ára. Flestir aðrir þörungar eru einærir eða verða ekki nema nokkurra ára gamlir. Vegna þess hve klóþang vex hægt er það lengi að ná sér ef það verður fyrir skakkaföllum.

Þegar þangið er á kafi rís það upp vegna lofthylkjanna í þangblöðunum og mynda þarabreiðurnar þá þéttan þaraskóg. Þaraskógurinn er afar mikilvægur sem heimkynni fyrir ýmsar lífverur, bæði plöntur og dýr, og veitir þeim skjól og næringu.

Gott dæmi um mikilvægi klóþangs sem skjól er sambýlið við

þangskegg (*Polysiphonia lanosa*) sem er rauðþörungur og minna þéttvaxnir þræðir hans á úfið skegg. Þangskeggið vex einungis fast á greinum klóþangs og hvergi annars staðar, hvorki á öðru þangi né á grjóti.

Í þanginu lifa ýmis smádyr sem sum hver eru mikilvæg sem fæða fyrir fugla. Einkum eru þetta ýmsar tegundir af smágerðum lindýrum og krabbadyrum. Af einstökum tegundum sem fuglar tina gjarnan upp í sig þegar lágsjávað er má nefna klettadoppu (*Littorina saxatilis*), þangdoppu (*Littorina obtusata*), fjörudoppu (*Littorina littorea*), krækling (*Mytilus edulis*), þangfló (*Hyale nilssoni*), þanglús (*Idotea granulosa*) og flekkulús (*Idotea emarginata*). Af stærri dýrum má nefna bogkrabba (*Carcinus maenris*), hrognkelsaseiði (*Cyclopterus lumpus*) og sprettfisk (*Pholis gunnellus*).

Leiran

Jafnan ber lítið á þangi og öðrum gróðri á leirum vegna mjúks og óstöðugs undirlags. Leirur eru því oft fremur lífvana að sjá við fyrstu sýn, ef frá eru skildir fuglar sem tritla um leiruna þegar hún kemur úr kafi. Þegar betur er að gáð og skyggst ofan í botninn kemur hins vegar í ljós að leiran iðar af smádyrum sem lifa að miklu leyti allt sitt líf niðurgrafin í leðjubotninum.

Einkennisdýr Fossvogslækjarinnar eins og flestra annarra leira eru burstaormar. Mest áberandi er sandmaðkur (*Arenicola marina*). Sandmaðkurinn er einn stærsti burstaormurinn hér á landi og verður allt að 15 sm langur. Ummerki eftir orminn sjást greinilega á leirunni sem litlar þústir, en það eru saurhraukar sem myndast þegar maðkurinn losar sig við úrgang. Maðkurinn er setæta og liggur í sveig í nokkurs konar göngum ofan í leirunni með framendann í öðrum enda gangsins og afturendann í hinum endanum. Ormurinn innbyrðir leðjuna (botnsetið) um framendann sem gengur síðan aftur úr honum við yfirborðið á leirunni.

Af öðrum algengum burstaormum á leirunni má nefna leirubreifil (*Polydora quadrilobata*), fjölpreifil (*Polycirrus medusa*), lónabreifil

(*Pygospio elegans*), mottumaðk (*Fabricia sabella*) og roðamaðk (*Scoloplos armiger*).

Aðrir fremur algengir hryggleysingjar á leirunni eru marflær (*Protomedea faciatata*), sandskel (*Mya arenaria*), smyrslingur (*Mya truncata*) og hrukkubúlða (*Thyasira flexuosa*).

Leiruskeri (*Nereis diversicolor*), fjöruskeri (*Nereis pelagica*) og risakeri (*Nereis virens*) eru allt stórir burstaormar en fremur fáséðir og sjást þá helst reknir á fjöru dauðir.

Þrátt fyrir að botn Fossvogs sé ekki stór hefur fjölbreytni í botngerð og ríkulegt framboð á fæðu í för með sér að fuglalíf er þar allmikið. Fossvogslækur bætir lífsmöguleika fuglanna ennfremur, en jafnan er ylur í læknum þannig að ósinn helst oft íslaus á veturna. Það kunna ýmsir fuglar að meta í frosthörkum.

Fossvogslögin

Í sjávarseti á fjörubakkanum fyrir norðanverðum botni Fossvogs finnast steingerðar skeljar og kuðungar. Fossvogslögin, eins og sjávarsetið er jafnan nefnt, eru um 11.000 ára gömul. Ofan á sjávarsetinu hvílir þunnur jökulruðningur eftir skriðjökulinn sem síðast gekk fram Fossvogsdal fyrir nær 10.000 árum. Sjávarsetið hefur því myndast fyrir ísaldarlok.

Þrátt fyrir að um forn, steingerð lindýr sé að ræða, lifa allar tegundirnar enn í dag við Ísland. Má þar nefna hallloku (*Macoma calcareea*), kúskel (*Arctica islandica*), smyrsling (*Mya truncata*) og nákuðung (*Thais lapillus*). Sjávarhiti hefur samkvæmt þessu verið svipaður á myndunarskeiði Fossvogslaganna og nú á tímum.

Fossvogslögin eru á náttúruminjaskrá og áhugavert að skoða þau en ekki má hrófla við þeim.

Grindhvalatorfa í Fossvogi 2. október 1934. Fossvogsbakkar í baksýn. Kaldal – Ljósmyndasafn Kópavogs.